

การปฏิรูประบบราชการกับการพัฒนาประเทศไทย 4.0 กรณีศึกษา การจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษา
วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

The Public Reform and The Development of Thailand 4.0: A Case Study of
Establishment of the Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation

วรารณ ผ่องอ่วย, ณัฐชา ศรีจอมขวัญ, สุรีย์พร สลับสี และ โชติ บดีรัฐ

Warapron Phongoui, Natcharya Srichomkwan, Sureeporn Salapsri, and Chot Bodeerat

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Pibulsongkram Rajabhat University

E-mail: warapron.1010@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9908-4969>

E-mail: natchayasr@nu.ac.th, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9469-6392>

E-mail: sureepornsalapsri@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6763-9157>

E-mail: chotbodeerat@psru.ac.th, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6849-3791>

Received 24/10/2022

Revised 06/11/2022

Accepted 08/11/2022

บทคัดย่อ

จากการที่ประเทศไทยมีเป้าหมายการพัฒนาประเทศไทยไปสู่การเป็นประเทศพัฒนาแล้วตาม
แนวนโยบายประเทศไทย 4.0 การวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และ
นวัตกรรม เป็นสิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่การใช้ประโยชน์ในการพัฒนาความกินดีอยู่ดีของประชาชนในสังคม และ
การสร้างความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยความสำคัญดังกล่าว รัฐบาลจึงได้มีการ
ปฏิรูประบบราชการ ในการจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมขึ้น มีภารกิจหลัก
ได้แก่ การสร้างคน สร้างองค์ความรู้ และสร้างนวัตกรรมของประเทศเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศสู่
เป้าหมายการเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยประเด็นท้าทายสำหรับการปฏิรูประบบราชการดังกล่าว ได้แก่ การ
สร้างระบบงานอย่างมีเอกภาพระหว่างอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม รวมถึงการพัฒนาคณาจารย์
ให้มีการบูรณาการองค์ความรู้ไปสู่ผู้ใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีประสิทธิผล และสามารถแก้ไขปัญหา
ของสังคมอย่างยั่งยืนและเป็นไปตามเป้าหมายการพัฒนาประเทศไทย 4.0 จากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจาก
การปฏิรูประบบราชการเพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศไทยดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาการเปลี่ยนแปลง
ครั้งใหญ่ในวงการศึกษา ซึ่งเป็นดำเนินการกิจนำคนไทยก้าวเข้าสู่โลกแห่งนวัตกรรมในอนาคตต่อไป

คำสำคัญ: การปฏิรูประบบราชการ; ประเทศไทย 4.0; กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

Abstract

Since Thailand has a goal of developing the country to a developed country according to the Thailand policy. Research and development to build on science, technology, and innovation of knowledge are essential for the benefit to develop the well-being of society and construct the economic competitive advantage of the country. With the significance of the aforementioned, the government has therefore reformed the bureaucratic system to establish the Ministry of Higher Education, Scientific Research, and innovation. The main missions are people development, new knowledge creation, and creating innovations in the country to drive the country towards the goal of the developed country. Important issues for bureaucratic reform are establishing a unity of work system between higher education, science, research, and innovation. Including the development of personnel to integrate knowledge to users for efficiency, and effectiveness and solved social problems in a sustainable and following Thailand 4.0 development goals. As a result of the change in the government's reform of the system to lead to the development of Thailand, the educational community has made a major change, which will lead Thais to enter the world of innovation in the future.

Keywords: The Public Reform; Thailand 4.0; Ministry of Higher Education Science, Research and Innovation

บทนำ

สถานการณ์โลกในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและซับซ้อนมากกว่าในอดีต ผลกระทบที่กำลังเกิดขึ้นจากการเคลื่อนตัวเข้าสู่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม ครั้งที่ 4 ได้นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงในทุกมิติทั้งด้านธุรกิจ การลงทุน และการใช้ชีวิต ดังนั้นการปรับตัวเพื่อให้สามารถรับมือกับความท้าทายที่เกิดขึ้นจึงถือเป็นโจทย์ที่หลายประเทศทั่วโลกกำลังเผชิญเหมือนกัน ดังนั้น รัฐบาลไทยจึงมีการผลักดันนโยบายประเทศไทย 4.0 (Thailand 4.0) เพื่อใช้เป็นรูปแบบในการยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ไปสู่การแข่งขันด้วยฐานขององค์ความรู้ การใช้นวัตกรรมสามารถกระจายโอกาสในการพัฒนาอย่างทั่วถึง และคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้รับมือกับกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงในระดับโลกได้คือ ทักษะทรัพยากรมนุษย์ที่ต้องมีความพร้อม (สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2560: 2) ตลอดจนความก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศนั้นเกิดจากความสามารถในการแข่งขันของประเทศซึ่งมาจากการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม

ทั้งนี้ ระบบราชการซึ่งถือว่าเป็นกลไกสำคัญของประเทศในอันที่จะผลักดันให้แนวทางการบริหารประเทศตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายต่าง ๆ รวมทั้งการดำเนินการตามแนวนโยบายของรัฐให้

[150]

Citation:

วรภรณ์ ผ่องอำไพ, ณัฐชยา ศรีจอมขวัญ, สุรีย์พร สลัสสี และ โชติ บดีรัฐ. (2565). การปฏิรูประบบราชการกับการพัฒนาประเทศไทย 4.0 กรณีศึกษา การจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ, 2(6), 149-166

Phongoui, W., Srichomkwan, N., Salapsri, S., & Bodeerat, C., (2022). The Public Reform and The Development of Thailand 4.0: A Case Study of Establishment of the Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation. Interdisciplinary Academic and Research Journal, 2 (6), 149-166;

DOI: <https://doi.org/10.14456/iarj.2022.140>

เกิดผลสำเร็จ และเกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชนส่วนรวมนั้น จึงจำเป็นต้องการปฏิรูประบบราชการ (พิรุณวรรณ กิตติคุณ, 2562: 1) จากการที่รัฐบาลไทยมีการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาประเทศไทย 4.0 นั้น มีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยหน่วยงานที่มีศักยภาพในการช่วยผลักดันการพัฒนาประเทศซึ่งมีการกระจายตัวอยู่ตามส่วนงานต่าง ๆ ในระบบราชการ ดังนั้น จึงเกิดการปฏิรูประบบราชการขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยการจัดตั้งกระทรวงขึ้นมาใหม่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการรวมหน่วยงานที่มีศักยภาพ อาทิ สถาบันอุดมศึกษามาร่วมผลักดันการพัฒนาประเทศไทย 4.0 ให้ประสบความสำเร็จ ผ่านการดำเนินงานในการผลักดันให้สังคมสร้างเศรษฐกิจไปสู่เศรษฐกิจฐานนวัตกรรม และการเตรียมคนไทยสู่ศตวรรษที่ 21 (มูลนิธิมั่นพัฒนา, 2561, ออนไลน์)

โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการในฐานะหน่วยงานซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการเสนอแนะและให้คำปรึกษาแก่คณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการพัฒนาโครงสร้างและระบบราชการจึงเห็นความจำเป็นในการจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม โดยเจตนารมณ์ของการจัดตั้งกระทรวงดังกล่าว เพื่อปฏิรูปการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เพื่อให้มีพลังมากขึ้นเกิดการแลกเปลี่ยนบุคลากรอย่างคล่องตัวที่เกิดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกัน โดยมีเป้าหมายในการสร้างนวัตกรรมให้แก่ประเทศ (นาริลักษณ์ ศิริวรรณ, 2562: 1-2) ซึ่งกระทรวงที่เกิดขึ้นจากผลของการปฏิรูประบบราชการอย่างเป็นรูปธรรมดังกล่าวจะมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทย ดังนั้น บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายถึงการปฏิรูประบบราชการกับการพัฒนาประเทศ ในฐานะที่เป็นกลไกในการขับเคลื่อนนโยบายประเทศไทย 4.0 โดยศึกษาผ่านกรณีการจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับการปฏิรูประบบราชการ

ระบบราชการเป็นการบริหารงานของรัฐที่ผู้มีอำนาจรัฐให้อำนาจแก่ข้าราชการประจำ โดยมีกลุ่มข้าราชการหรือผู้ที่ปฏิบัติงานในองค์การภาครัฐ ทั้งนี้ องค์การแบบระบบราชการยังมีลักษณะเป็นองค์การสมัยใหม่อันหมายถึงรูปแบบองค์การที่สอดคล้องกับสมัยปฏิวัติอุตสาหกรรมในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ที่มีกฎระเบียบบังคับพฤติกรรมของบุคคลในองค์การให้สามารถให้บริการคนจำนวนมากได้ และเป็นสังคมสมัยใหม่หมายถึงการขับเคลื่อนด้วยกฎระเบียบ ซึ่งองค์การที่เกิดขึ้นในยุคสมัยใหม่ (Modern state) ส่วนมากมีลักษณะที่ใช้กฎระเบียบควบคุม และสามารถคาดการณ์ผลที่จะเกิดขึ้นได้ (Albrow, M. (1970 อ้างถึงใน อรุณี สันธิติวณิชย์, 2559: 51)

โดยศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา (2551: 64-65) ได้อธิบายถึงข้อดีและข้อเสียของระบบราชการ ซึ่งพอจะประมวลได้ดังนี้ ระบบราชการมีข้อดีอยู่ที่วิธีการจัดรูปแบบองค์การที่มีกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับ และขั้นตอนการทำงานที่ชัดเจน สามารถป้องกันการใช้อำนาจตามอำเภอใจได้ เพราะการทำงานต้องเป็นไปตามขั้นตอน กฎเกณฑ์ และมีหลักฐานเสมอ การที่ผู้ปฏิบัติงานทุกคนต้องทำงานตามขั้นตอน กฎระเบียบและมีหลักฐานอย่างสมเหตุสมผล ช่วยลดความขัดแย้งระหว่างบุคคล และหน่วยงานต่าง ๆ ได้ นอกจากนี้ การสั่งการ

ตามสายการบังคับบัญชา และการแบ่งงานกันทำตามความชำนาญเฉพาะด้าน ช่วยทำให้ระบบราชการสามารถทำงานขนาดใหญ่ ที่มีความสลับซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ส่วนข้อเสียของระบบราชการนั้น จะพบว่า ระบบราชการมีลักษณะการทำงานตามระเบียบ ข้อบังคับ ทำให้คนต้องทำตามขั้นตอน กฎเกณฑ์ต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด ทำให้การทำงานเต็มไปด้วยเอกสาร เกิดความล่าช้า เฉื่อยชา ซึ่งอาจนำมาซึ่งการขาดประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การบริหารตามลำดับขั้น ทำให้เกิดการ ทำงาน แบบรวมศูนย์รวมอำนาจไว้ที่ผู้บริหารระดับสูง อาจก่อให้เกิดปัญหาการใช้อำนาจโดยมิชอบ และเกิดความไม่คล่องตัวในการทำงานของผู้ปฏิบัติงาน ขาดความยืดหยุ่นและต่อต้านการเปลี่ยนแปลงเพราะการทำงานที่เน้นรูปแบบที่เป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษร และระบบราชการมองคนเป็นแค่วัตถุ สิ่งของ คนที่ทำงานในองค์กร จึงไม่มีบทบาทอะไรเลย เพราะต้องทำตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา

ดังนั้น กลไกสำคัญของประเทศที่จะผลักดันให้แนวทางการบริหารประเทศตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายต่าง ๆ รวมทั้งการดำเนินการตามแนวนโยบายของรัฐให้เกิดผลสำเร็จนั้น ได้แก่ ระบบราชการ หากแต่ระบบราชการในประเทศต่าง ๆ รวมถึงประเทศไทยกลับประสบปัญหาสำคัญ โดยเฉพาะปัญหาด้านโครงสร้าง โดยระบบราชการไทยมีบทบาทและภารกิจครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดของประเทศ ซึ่งโดยทั่วไประบบราชการไทยถือเป็นองค์การขนาดใหญ่ที่สลับซับซ้อน แบ่งส่วนราชการออกเป็นกระทรวง ทบวง กรม กอง ฝ่าย ฯลฯ มีลำดับชั้นการบังคับบัญชาที่ลดหลั่นกันลงมาก มีการแบ่งงานกันทำตามความถนัด ตามหลักการบริหารงานของราชการยังเน้นการบริหารโดยอาศัยกฎ ระเบียบ ข้อบังคับเป็นกรอบกำหนด แนวทางปฏิบัติของข้าราชการอยู่ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ระบบราชการยังคงไม่ได้รับการทบทวนภารกิจให้สอดคล้องกับบริบทใหม่ ยังขาดเป้าหมาย ทิศทาง และนโยบายที่แน่นอนชัดเจนเป็นรูปธรรมอันสามารถประเมินได้อย่างแท้จริง จึงส่งผลกระทบต่อโครงสร้างเดิม ซึ่งรองรับภารกิจใหม่โดยเพิ่มหน่วยงานใหม่ แต่ยังรักษาหน่วยงานเดิมไว้ เมื่อประกอบกับการเน้นภารกิจในเชิงหน้าที่เฉพาะ แทนที่จะเป็นการเน้นประเด็นหรือปัญหาในลักษณะครบวงจร ทำให้เกิดปัญหาการกำหนดบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจนของหน่วยงาน ความซ้ำซ้อนด้านภาระงานของกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ มีการขยายองค์การออกไปโดยได้ทิศทางหนึ่ง โครงสร้างการบริหารราชการยังเป็นแบบรวมอำนาจมีสายการบังคับบัญชาหลายขั้นตอน จึงเป็นอุปสรรคต่อการกระจายการพัฒนาไปสู่ระดับท้องถิ่น เมื่อถึงคราวจำเป็นในการกระจายอำนาจก็มักไม่ได้เตรียมความพร้อมของหน่วยงานที่จะรับมอบอำนาจอย่างเพียงพอ จึงมักเกิดความสูญเสียความผิดพลาด และความด้อยประสิทธิภาพตามมา (อรอุมา พัชวรภาส, 2547: 11-12) จากปัญหาเหล่านี้จึงสร้างแรงกดดันให้กับภาครัฐของประเทศต่าง ๆ ต้องหันมาพิจารณาทบทวนถึงการปรับตัวของระบบราชการท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปทั้งภายในและภายนอก ซึ่งการปรับตัวของภาครัฐนี้เรียกว่า “การปฏิรูประบบราชการ”

ทิพาวดี เมฆสุวรรณ (2541: 26) ได้อธิบายไว้ว่า การปฏิรูประบบราชการ คือ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของระบบราชการขนาดใหญ่ ตั้งแต่บทบาทหน้าที่ของรัฐ โครงสร้างอำนาจในระดับต่าง ๆ โครงสร้างรูปแบบ

องค์กร ระบบบริหารและวิธีการทำงาน ระบบบริหารบุคคล กฎหมาย กฎระเบียบ วัฒนธรรมและค่านิยม เพื่อให้ระบบราชการมีสมรรถนะสูงในการเป็นกลไกการบริหารและจัดการประเทศให้สามารถแข่งขันในระดับโลกได้ เป็นระบบที่มีคุณภาพและคุณธรรม รวมทั้งประสิทธิผลที่เชื่อถือศรัทธาของประชาชน โดยต้องเป็นระบบที่สร้างให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีนิสัยการทำงานอย่างผู้รู้จริง ทำจริง มีผลงาน ขยัน มีความสามารถ ซื่อสัตย์ สุจริต กล้าคิดกล้าทำ เพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามและคุณประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ ซึ่งสาเหตุหลักที่ต้องมีการปฏิรูประบบราชการประกอบด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ ความก้าวหน้าของวิทยาการต่าง ๆ ตลอดจนความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

ส่วน อรุมา พัชวรภาส (2547: 8) ได้อธิบายถึงการปฏิรูประบบราชการ ไว้ว่าหมายถึง การปรับเปลี่ยนระบบย่อยและกลไกต่าง ๆ ในภาคราชการ ซึ่งหมายถึงด้านโครงสร้าง ระบบการประเมินผล ระบบงบประมาณ ระบบบริหารงานบุคคล พฤติกรรมของข้าราชการ โดยทั้งหมดจะต้องมุ่งที่ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และเน้นประชาชนและสังคมเป็นหลัก นอกจากนี้ แนวคิดในการปรับปรุงเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและการปฏิรูประบบราชการไม่ใช่เรื่องใหม่ หากแต่เป็นเรื่องที่รัฐบาลทุกยุคทุกสมัยให้ความสนใจและได้มีการดำเนินการแก้ไขปรับปรุงอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน เพราะในแต่ละยุคมักจะมีปัญหาที่จะต้องได้รับการแก้ไขปรับปรุง รวมถึงกรอบความคิดและทิศทางในการปฏิรูประบบราชการในแต่ละช่วงจะมีจุดเน้นและทิศทางที่อาจจะแตกต่างกัน

ประเด็นด้านการปฏิรูประบบราชการนั้นถือเป็นหนึ่งในประเด็นการปฏิรูปที่มีความสำคัญมากที่สุด โดยที่ผ่านมามีประเทศไทยได้มีการปฏิรูประบบราชการครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2545 เป็นการปรับอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการขึ้นใหม่ รวมถึงเป็นการปรับปรุงการบริหารงานโดยการจัดส่วนราชการที่ปฏิบัติงานสัมพันธ์กันรวมไว้เป็นกลุ่มงานเดียวกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการปรับระบบการทำงานในรูปกลุ่มภารกิจให้สามารถกำหนดเป้าหมายและทิศทางการปฏิบัติงานของส่วนราชการที่มีความเกี่ยวข้องให้สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีเอกภาพ และเกิดประสิทธิภาพ รวมทั้งจะเป็นการลดค่าใช้จ่ายในส่วนงานที่ซ้ำซ้อนกัน ตลอดจนส่งผลให้มีแนวทางความรับผิดชอบของส่วนราชการที่มีเป้าหมายที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่แล้วกลไกของระบบราชการจะต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นไปของสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น (พิชวรณ กิตติคุณ, 2562: 1) นอกจากนี้ เมื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารด้านดิจิทัลได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและขับเคลื่อนเศรษฐกิจ สังคม ฐานความรู้และขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ทำให้เกิดความต้อการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารด้านดิจิทัลมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพและประสิทธิภาพการให้บริการของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน แต่กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในขณะนั้นมีขอบเขตอำนาจหน้าที่จำกัดเฉพาะเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศและระบบสื่อสารซึ่งไม่ครอบคลุมถึงเรื่องการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมเพื่อรองรับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีการขับเคลื่อนโดยเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นหลัก จึงทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องปฏิรูประบบราชการ ซึ่ง

ส่งผลให้หน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่บูรณาการกลไกต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีดิจิทัลของภาครัฐและภาคเอกชนสามารถดำเนินการไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อภาพรวมของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่เริ่มมีเทคโนโลยีดิจิทัลเข้าไปมีบทบาทในทุกภาคส่วนของประเทศ (พิรุณวรรณ กิตติคุณ, 2562: 1-2)

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การปฏิรูประบบราชการเป็นการปรับตัวของการบริหารงานภาครัฐเพื่อรองรับกระแสการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ รวมถึงเพื่อรองรับนโยบายการพัฒนาประเทศด้วย โดยมีเป้าหมายสำคัญในการปฏิรูประบบราชการ ได้แก่ การเสริมสร้างระบบราชการที่มีประสิทธิภาพ และสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศและแนวคิดเกี่ยวกับประเทศไทย 4.0

การพัฒนาประเทศ หมายถึง ความพยายามในการเปลี่ยนแปลงประเทศในด้านต่างๆ ด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อมในเวลาที่กำหนด โดยการสร้างเงื่อนไข และกลยุทธ์ต่างๆ ที่จะเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง กระบวนการและพฤติกรรมทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมของทั้งระบบ และของปัจเจกบุคคล จากนิยามดังกล่าวเป็นนิยามใหม่ของการพัฒนาที่มองว่าการพัฒนา จะต้องมิติต่าง ๆ หลายมิติ แตกต่างจากนิยามเดิมของการพัฒนาที่มองว่าการพัฒนาคือการพัฒนาเศรษฐกิจ ดังนั้น เมื่อก้าวถึงการพัฒนาจะต้องครอบคลุมมิติต่าง ๆ คือ มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านการเมือง มิติด้านสังคม มิติด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และมิติด้านสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้การพัฒนาแต่ละมิติจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับทฤษฎีที่อยู่เบื้องหลังการพัฒนา ซึ่งทฤษฎีการพัฒนามีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระบวนทัศน์การพัฒนา (Development Paradigm) ซึ่งโดยภาพรวมกระบวนทัศน์การพัฒนาจะมี 3 กระบวนทัศน์ ได้แก่ 1) การพัฒนากระแสหลัก เป็นการพัฒนาในแนวทางทุนนิยม เป็นแนวทางที่ดำรงอยู่และมีอิทธิพลทั่วโลก ซึ่งในกระแสหลักก็จะมีหลายสำนักคิด เช่น สำนักนีโอคลาสสิก และ Neo-liberalism หรือสำนักเสรีนิยมใหม่ กลุ่มนี้มีแนวคิดว่าการพัฒนาว่าถ้าเปิดประเทศเต็มที่ ประเทศที่อยู่ชายขอบที่ไม่ค่อยพัฒนาจะถูกยกระดับให้มีการพัฒนามากขึ้น ดังนั้นประเทศเหล่านี้จะต้องเข้าร่วมในโลกาภิวัตน์ อยู่ภายใต้ตลาดเดียว เช่น ขยายสินค้า เปิดประเทศให้มีการลงทุน เปิดรับเทคโนโลยีจากต่างชาติ โดยมองว่าถ้าเปิดประเทศมากขึ้นความแตกต่างทางรายได้ระหว่างประเทศรวยและประเทศจนจะแคบลง การไหลเวียนของเทคโนโลยีที่ทันสมัยของประเทศรวยจะช่วยให้ประเทศยากจนมีการพัฒนาเทคโนโลยีสูงขึ้น 2) การพัฒนากระแสวิพากษ์ เป็นกระแสที่มีการวิจารณ์กระแสหลักว่าไม่เป็นจริง ไม่ถูกต้อง ในกลุ่มนี้จะมีตั้งแต่พวกหัวก้าวหน้า (Radical) ไปจนถึงพวกที่เป็นกลาง ๆ การที่เกิกระแสวิพากษ์เพราะพบแล้วว่า 50 ปีที่ผ่านมาของการพัฒนาประเทศด้อยพัฒนายังไม่มีโอกาสก้าวไปถึงการพัฒนา ไม่มีประเทศจนประเทศใดที่บรรลุถึงเป้าหมายตามแนวกระแสหลักวางไว้ นอกจากนี้การพัฒนาตามกระแสหลักยังก่อให้เกิดปัญหา และเกิดกับทั่วโลก เช่น ในลาตินอเมริกา แนวคิดของกลุ่มนี้เช่นพวก Dependency (กลุ่มนักทฤษฎีพึ่งพา) แต่เป็นพวกโต้แย้งตำราที่

ตนเองเคยเรียน เพียงแต่เป็นกลุ่มที่ตั้งอยู่บนความจริง คือมองว่าความจริงไม่ได้เป็นเหมือนกับกระแสหลักพูด และ 3) การพัฒนากระแสทางเลือก เช่น การพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาเชิงพุทธ เศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากกระแสวิพากษ์ไม่ได้เสนอทางออก ทำให้กระแสทางเลือกจึงเสนอทางออกที่แตกต่างไปจากกระแสหลักมากขึ้น ปัจจุบันประเทศไทยยังเรียกกระแสทางเลือกว่าเป็นกระแสรอง เพราะยังไม่สามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาได้ แต่ในหลายประเทศได้นำการพัฒนากระแสทางเลือกมาใช้อย่างกว้างขวาง มีการพัฒนาพัฒนาองค์ความรู้ในแนวทางเลือกอย่างจริงจัง (เสาวลักษณ์ สุขวิรัช, 2554)

ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศนั้น แต่ละประเทศจะพัฒนาประเทศไปในทิศทางใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับกระบวนการพัฒนา ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยใช้การพัฒนาประเทศตามกระบวนการทัศน์กระแสหลักเป็นสำคัญ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาความเติบโตทางเศรษฐกิจ คำนึงถึงความเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีตามกระแสโลกาภิวัตน์ผ่านการกำหนดแนวทางตามยุทธศาสตร์ชาติ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ประกอบกับการพัฒนาประเทศตามกระบวนการทัศน์ทางเลือก เช่น การพัฒนาอย่างยั่งยืน และการพัฒนาโดยเน้นคนเป็นศูนย์กลางด้วย

ในปัจจุบัน รัฐบาลได้กำหนดแนวนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศไทยให้เป็นประเทศแล้ว หรือที่เรียกว่า ประเทศไทย 4.0 ซึ่งหมายถึง การปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ที่เน้นการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามาช่วยพัฒนา โดยที่ภาคการเกษตรยังคงเป็นแกนหลัก แต่จะเปลี่ยนการเกษตรแบบดั้งเดิมไปสู่การเกษตรสมัยใหม่ เดิมประเทศไทยมีการพัฒนารูปแบบทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่รูปแบบประเทศไทย 1.0 ที่เน้นด้านเกษตรกรรม จนถึง ประเทศไทย 2.0 ที่เน้นอุตสาหกรรมเบา และ ประเทศไทย 3.0 ที่เน้นอุตสาหกรรมหนัก ซึ่งทำให้ประเทศไทยติดอยู่ใน 3 กับดัก คือ รายได้ปานกลาง ความเหลื่อมล้ำ และความไม่สมดุลในการพัฒนา ซึ่งรัฐบาลจะต้องปฏิรูปเพื่อเปลี่ยนผ่านจากประเทศไทย 3.0 ไปสู่ ประเทศไทย 4.0 ที่เน้นเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม คือ เปลี่ยนจากการทำปริมาณมากแต่ได้ผลน้อย เป็นการทำให้ปริมาณน้อยแต่ได้ผลมาก ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการทัศน์ในการพัฒนา 3 เรื่อง คือ

- 1) เปลี่ยนจากการผลิตสินค้าโภคภัณฑ์ ไปสู่สินค้าเชิงนวัตกรรม
- 2) เปลี่ยนจากการขับเคลื่อนด้วยอุตสาหกรรม ไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี
- 3) เปลี่ยนจากภาคการผลิตสินค้า ไปสู่ภาคบริการมากขึ้น

ดังนั้น ภาครัฐจึงจำเป็นต้องมีกลไกเพื่อขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจยุคใหม่ ที่จะสร้างความมั่นคงอย่างยั่งยืนให้กับประเทศไทยในศตวรรษที่ 21 โดยการแปลงความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของประเทศที่มีอยู่ 2 ด้าน คือ ความหลากหลายเชิงชีวภาพ และ ความหลากหลายเชิงวัฒนธรรม ให้เป็น ความได้เปรียบในเชิงแข่งขันใน 5 กลุ่มเทคโนโลยี และอุตสาหกรรมเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มที่ 1 กลุ่มอาหาร เกษตร และเทคโนโลยีชีวภาพ กลุ่มที่ 2 กลุ่มสาธารณสุข สุขภาพ และเทคโนโลยีการแพทย์ กลุ่มที่ 3 กลุ่มเครื่องมืออุปกรณ์อัจฉริยะ หุ่นยนต์ และระบบเครื่องกลที่ใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ควบคุม กลุ่มที่ 4 กลุ่มดิจิทัล เทคโนโลยี

อินเทอร์เน็ตที่เชื่อมต่อและฝังกับอุปกรณ์ต่าง ๆ และกลุ่มที่ 5 กลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วัฒนธรรม และบริการที่มีมูลค่าสูง (กรมประชาสัมพันธ์, 2559)

จากกรอบยุทธศาสตร์ประเทศไทยในอนาคต ภายใต้ประเทศไทย 4.0 หรือไทยแลนด์ 4.0 นั้นเนื่องจากประเทศกำลังจะก้าวเข้าสู่ยุคที่ 4 จากเดิมในยุคที่ 1 ซึ่งเน้นการเกษตรเป็นหลัก ยุคที่ 2 เน้นอุตสาหกรรมเบา ยุคที่ 3 เน้นอุตสาหกรรมหนักและการส่งออก จนถึงยุคที่ 4 ที่รัฐบาลต้องการจะเปลี่ยนเป็นโครงสร้างเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม เพื่อสร้างความได้เปรียบในเชิงแข่งขันให้มากขึ้น ด้วยความคิดสร้างสรรค์ โดยปัจจัยพื้นฐานที่จะช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ที่จะนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรม คือ ปัจจัยด้านการศึกษาที่จำเป็น ต้องให้คนในชาติได้รับการพัฒนาศักยภาพตลอดชีวิต โดยการยกระดับการศึกษาและการเรียนรู้ให้มีคุณภาพ เท่าเทียม และทั่วถึงตามยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและ เสริมสร้างศักยภาพคน

สำหรับการศึกษาของประเทศไทยนั้น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้มีการปรับปรุงแบบอย่างต่อเนื่องตลอดมา เริ่มจากรูปแบบที่มีผู้ถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เรียนเพียงฝ่ายเดียว คือ ผู้เรียนทำหน้าที่รับการถ่ายทอดจากผู้สอนเท่านั้น นี่เป็นรูปแบบในยุคที่เรียกว่า การศึกษา 1.0 ต่อมาในยุคการศึกษา 2.0 ผู้เรียนนอกจากทำหน้าที่รับการถ่ายทอดความรู้จากผู้สอนแล้วยังต้องรู้จักค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่ผู้สอนแนะนำด้วย เมื่อสภาพแวดล้อมทางสังคม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้ข้อมูลความรู้ต่าง ๆ ถูกส่งจากแหล่งข้อมูลไปยังผู้รับข้อมูลอย่างรวดเร็วโดยผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ จึงนำการศึกษาไปสู่ยุคการศึกษา ซึ่งเป็นยุคที่ผู้เรียนต้องรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเองโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการสืบเสาะและส่งผ่านข้อมูลไปยังที่ต่าง ๆ โดยผสมผสานกับวิธีทำงานเป็นกลุ่ม และให้ผู้สอนทำหน้าที่เป็นเพียงผู้จัดการเรียนรู้ หรือโค้ชที่ทำหน้าที่ให้คำแนะนำ แก้ปัญหา ชี้แนะ รวมถึงจัดสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้มากกว่าการถ่ายทอดความรู้ไปยังผู้เรียนในรูปแบบเดิม จนมาถึงยุคของการศึกษาที่สอดคล้องกับประเทศไทย 4.0 คือยุคที่เรียกว่า การศึกษา 4.0 ซึ่งเป็นยุคที่ต้องสร้างนวัตกรรม โดยการส่งเสริมให้ผู้สอนและผู้เรียน เป็นนักคิด นักสร้างนวัตกรรมด้วยการกระตุ้นให้คนมุ่งหวังที่จะเป็นเจ้าของธุรกิจนวัตกรรมด้วยตัวเอง หรือร่วมมือกับเอกชนในการจัดการเรียนรู้ หรือประสานความร่วมมือในการใช้ทรัพยากรร่วมกับภาคเอกชน เช่น ใช้สถานที่ทำงานของ ภาคอุตสาหกรรมในการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียน และผู้สอนได้เรียนรู้และทำงานร่วมกับเอกชน ร่วมมือในการพัฒนาสร้างนวัตกรรม (นิรมิซ เพียรประเสริฐ, 2560: 40-41)

โดยสรุปแล้ว การพัฒนาประเทศภายใต้ประเทศไทย 4.0 เป็นอีกนโยบายหนึ่งที่เป็นการวางรากฐานการพัฒนาประเทศในระยะยาว เป็นจุดเริ่มต้นในการขับเคลื่อนไปสู่การเป็นประเทศที่มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ตามวิสัยทัศน์รัฐบาลเป็นรูปแบบที่มีการผลักดันการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจ การปฏิรูปการวิจัยและการพัฒนา และการปฏิรูปการศึกษาไปพร้อม ๆ กัน

การปฏิรูประบบการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

การจัดการอุดมศึกษาของไทยได้เริ่มมาแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และอุดมศึกษาในสมัยนั้นมีหลากหลาย ทั้งโรงเรียนกฎหมาย โรงเรียนแพทย์ และโรงเรียนข้าราชการพลเรือนที่ต่อมาได้รับการยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัย จนถึงปี พ.ศ.2502 รัฐบาลสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ตราพระราชบัญญัติโอนมหาวิทยาลัยทุกแห่งไปสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี เนื่องจากได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งสภาการศึกษาแห่งชาติขึ้นในสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อความสะดวกในการดำเนินการ ทั้งในด้านวิชาการและธุรการ และจะบรรลุดตามเจตนารมณ์ของการจัดตั้งสภาการศึกษาแห่งชาติเพื่ออำนวยความสะดวกต่อการเร่งรัดการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติซึ่งเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาลในขณะนั้น

ในปี พ.ศ.2514 สภาการศึกษาแห่งชาติและที่ประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยของรัฐได้ร่วมกันเสนอความเห็นต่อจอมพลถนอม กิตติขจร หัวหน้าคณะปฏิวัติว่า มหาวิทยาลัยจำเป็นต้องมีอิสระในการปกครองตนเอง มีเสรีภาพทางวิชาการในการถ่ายทอดและแสวงหาความรู้ โดยถือหลักความเป็นเลิศทางวิชาการ จึงควรแยกมหาวิทยาลัยออกจากระบบราชการเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล หากไม่สามารถดำเนินการได้ควรจัดตั้งทบวงอิสระหรือทบวงในสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อเป็นหน่วยงานต้นสังกัดของมหาวิทยาลัยต่างๆ ทบวงมหาวิทยาลัยได้รับการจัดตั้งโดยประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 216 ลงวันที่ 29 กันยายน 2515 ในชื่อทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ ในสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี (สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2557)

ทบวงมหาวิทยาลัยได้รับการจัดตั้งโดยประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 216 ลงวันที่ 29 กันยายน 2515 ในชื่อ ทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ ในสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี ต่อมาได้มีการเปลี่ยนชื่อ ทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐเป็นทบวงมหาวิทยาลัย และให้ยกฐานะเป็นทบวงอิสระ มีฐานะเทียบเท่ากระทรวง แต่ไม่อยู่ในสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี และได้แปรสภาพเป็นสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการ กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 ต่อมารัฐบาลได้จัดให้มีสภาปฏิรูปแห่งชาติ ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2557 และได้กำหนดให้มีวาระการปฏิรูประบบการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เป็นหนึ่งในวาระการปฏิรูปที่สำคัญ เพื่อปรับกระบวนการดำเนินงานและทิศทางการพัฒนาด้านการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อววน.) ให้สอดคล้องและบูรณาการกัน เพื่อให้เกิดเป็นพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ โดยในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2562 ได้มีการจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ขึ้น และตราพระราชบัญญัติเพื่อเป็นกฎหมายพื้นฐานด้านการพัฒนาระบบการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อววน.) ให้มีความทันสมัยสอดคล้องกับบริบทการพัฒนาประเทศและบริบทโลก (สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2562: 5-6)

การจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เป็นการควมรวมส่วนราชการ ซึ่งมีหน้าที่และอำนาจตามกฎหมายต่างๆ เข้าด้วยกัน โดยรวมกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยในกำกับรัฐ 25 แห่ง มหาวิทยาลัยรัฐ 9 แห่ง มหาวิทยาลัยราชภัฏ 38 แห่ง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล 9 แห่ง และวิทยาลัยชุมชน 1 แห่ง และหน่วยงานที่ให้ทุนวิจัยของประเทศ 2 หน่วยงาน คือ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย มารวมตั้งเป็นกระทรวงใหม่ โดยไม่ใช้การยุบกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แต่เป็นการควมรวมหน่วยงานให้สอดคล้องกับนโยบายปฏิรูปประเทศตามยุทธศาสตร์ 20 ปี และการปฏิรูปประเทศไทยสู่ประเทศไทย 4.0 (Thailand 4.0) พร้อมกำหนดนโยบายและทิศทางในการพัฒนาประชาชนให้มีความพร้อมรับมือกับโลกในศตวรรษที่ 21 โดยเปิดโอกาสที่เท่าเทียมในการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ ลดช่องว่างทางสังคม ยกระดับคุณภาพชีวิต และสร้างความสุขของคนไทยทุกคน เป็นภารกิจสำคัญและท้าทายที่จะเป็นพลังขับเคลื่อนในการพัฒนาประเทศ ด้วยการพัฒนามาตรฐานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อก้าวไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน สร้างความเข้มแข็งให้กับประเทศ เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากสู่ความเป็น Thailand 4.0 สร้างความเชื่อมั่นและสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในเวทีโลกทั้งในระยะสั้นและระยะยาว (สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2557)

หน้าที่ของกระทรวงการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ประกอบด้วย 1) ส่งเสริม สนับสนุน และกำกับดูแลการอุดมศึกษาให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยมีความเป็นอิสระทางวิชาการและการบริหารจัดการให้มีการพัฒนากำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ และให้ดำเนินการวิจัยและสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และสหวิทยาการ 2) ส่งเสริม สนับสนุน และกำกับดูแลการวิจัยและการสร้างสรรค์นวัตกรรมของสถาบันอุดมศึกษา และหน่วยงานในระบบวิจัยและนวัตกรรมที่อยู่ในสังกัดกระทรวงหรือกำกับดูแลของรัฐมนตรี รวมทั้งประสานงานกับหน่วยงานในระบบวิจัยและนวัตกรรมที่อยู่นอกกระทรวงเพื่อให้เกิดความร่วมมือ และดำเนินการไปในทิศทางที่มีความเชื่อมโยงและสอดคล้องกับนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนด้านวิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรมของประเทศ และ 3) จัดให้มีระบบนิเวศและโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญเพื่อพัฒนาการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม รวมทั้งส่งเสริมความร่วมมือเพื่อผลิตกำลังคนระดับสูงเฉพาะทาง และความร่วมมือในด้านการวิจัยและการสร้างสรรค์นวัตกรรมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และบุคคลหรือหน่วยงานในต่างประเทศ

ทั้งนี้ ความท้าทายในการพัฒนาประเทศ จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัย เพื่อเร่งสร้างองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ควบคู่ไปกับการพัฒนาคอนของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งจะต้องสอดประสานการทำงานร่วมกับสถาบันวิจัยและพัฒนา เพื่อเป็น

future changer คือการเป็นตัวหลักในการเตรียมพร้อมคนไทยในศตวรรษที่ 21 เป็นกลไกขับเคลื่อนการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจที่เน้นคุณค่าและเป็นเพียงสำคัญในการปรับเปลี่ยนสู่ประเทศฐานนวัตกรรม

ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทภารกิจ ไปพร้อม ๆ กับการเติมเต็มศักยภาพ ทั้งของสถาบันอุดมศึกษาและสถาบันวิจัยและพัฒนาต่าง ๆ ในการสร้างการเปลี่ยนแปลง ที่สามารถตอบโจทย์ประเทศและประชาชนได้ โดยกรอบนโยบายที่วางไว้เป็น 4 มิติ คือ มิติที่ 1 สร้างและพัฒนาคนไทยในศตวรรษที่ 21 มิติที่ 2 สร้างและพัฒนาองค์ความรู้ มิติที่ 3 สร้างและพัฒนานวัตกรรม และมิติที่ 4 ปฏิรูปการอุดมศึกษา โดยกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม จะต้องวางรากฐานอนาคต ขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม ไปสู่ความมั่งคั่ง มั่นคง เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ และประชาชนคนไทยด้วยความยั่งยืน เหตุนี้ ทุกภาคส่วนโดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานในสังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม จะต้องร่วมกันขับเคลื่อนให้กระทรวงเป็น “กระทรวงแห่งปัญญา กระทรวงแห่งโอกาส และกระทรวงแห่งอนาคต” อย่างแท้จริง (กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2557)

จึงสรุปได้ว่า การปฏิรูประบบการอุดมศึกษาไทย จากทบวงมหาวิทยาลัยสู่กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมนั้น เป็นไปตามเจตนารมณ์ในการพัฒนาประเทศไทยของรัฐบาล ซึ่งกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม จะทำหน้าที่ส่งเสริมและกำกับดูแลสถาบันอุดมศึกษา เพื่อพัฒนากำลังคนให้มีทักษะสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ โดยจะมีอำนาจกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการอุดมศึกษาและมีหน้าที่ส่งเสริมและกำกับดูแลการทำวิจัยและพัฒนานวัตกรรมด้วย

ความสัมพันธ์ของการปฏิรูประบบราชการกับการพัฒนาประเทศไทย 4.0 กรณีศึกษา การจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

เพื่อให้การปฏิรูประบบราชการสนองตอบต่อเป้าหมายรวมในการพัฒนาประเทศได้นั้น สมาน รังสิโยภักษ์ (2552: 160) เสนอว่า ภาครัฐจะต้องทราบก่อนว่า จะปฏิรูปในเรื่องใดและมีแนวคิดอย่างไร ขั้นตอนมาคือจะต้องพิจารณาว่าจะปฏิรูปเพื่ออะไร ดังนั้น จะต้องมีการกำหนดเป้าหมายหรือวิสัยทัศน์ร่วม (Common goals or shared vision) ในการพัฒนาประเทศให้ชัดเจน ซึ่งเป็นการกำหนดสภาพการณ์ที่พึงประสงค์ในอนาคต เพื่อเป็นตัวชี้้นำในการปฏิรูประบบราชการ ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ว่า การปฏิรูประบบราชการมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาประเทศ เพราะการปฏิรูประบบราชการเปรียบเสมือนเป็นเครื่องมือหรือกลไกที่จะนำไปสู่การทำให้เป้าหมายของการพัฒนาประเทศสามารถบรรลุผลสำเร็จได้

ระบบราชการเป็นกลไกสำคัญของประเทศที่จะผลักดันให้แนวทางการบริหารประเทศตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายต่าง ๆ รวมทั้งการดำเนินการตามแนวนโยบายของรัฐเกิดผลสำเร็จ และเกิดประโยชน์ต่อประเทศและประชาชนส่วนรวม ดังนั้น การปฏิรูประบบราชการจึงถือเป็นหนึ่งในประเด็นการปฏิรูปที่มีความสำคัญมากที่สุด โดยที่ผ่านมาได้มีการปฏิรูประบบราชการครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2545 ซึ่งมีการปรับอำนาจ

หน้าที่ของส่วนราชการขึ้นใหม่ รวมถึงเป็นการปรับปรุงการบริหารงานโดยการจัดส่วนราชการที่ปฏิบัติงานสัมพันธ์กันรวมไว้เป็นกลุ่มงานเดียวกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการปรับระบบการทำงานในรูปกลุ่มภารกิจให้สามารถกำหนดเป้าหมายและทิศทางการปฏิบัติงานของส่วนราชการที่มีความเกี่ยวข้องให้สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีเอกภาพ และเกิดประสิทธิภาพ รวมทั้งจะเป็นการลดค่าใช้จ่ายในส่วนงานที่ซ้ำซ้อนกัน ตลอดจนส่งผลให้มีแนวทางความรับผิดชอบของส่วนราชการที่มีเป้าหมายที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่แล้วกลไกของระบบราชการจะต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นไปของสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น (พิรุณวรรณ กิตติคุณ, 2562: 1)

ปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ในโลกต่างก็กำลังสร้างสรรค์กลไกและนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อการแข่งขันในเชิงธุรกิจ ซึ่งประเทศไทยก็จำเป็นต้องสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศเช่นกัน ประเทศไทยสามารถใช้การวิจัยและการพัฒนา เพื่อเร่งสร้างองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม ควบคู่ไปกับการพัฒนาคน เพื่อให้ประเทศไทยสามารถก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ได้ตามนโยบายประเทศไทย 4.0 (Thailand 4.0) เป็นการสร้างฐานความเข้มแข็งให้กับระบบการศึกษาซึ่งรวมการอุดมศึกษา การวิจัย และการประกอบการฐานนวัตกรรมให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น รวมไปถึงนวัตกรรมทางสังคมและความเป็นมนุษย์เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนาประเทศ นอกจากนี้ ยังถือได้ว่าเป็นการปฏิรูประบบราชการในด้านโครงสร้างระบบราชการอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากการปรับโครงสร้างองค์การและบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งรวมถึงการปรับกระบวนการตัดสินใจและระบบการทำงานรวมถึงกฎ กติการะเบียบ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้น รวมทั้งยังเป็นการปฏิรูปประเทศตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ในมาตรา 258 ข. ด้านการบริหารราชการแผ่นดิน (3) ให้มีการปรับปรุงและพัฒนาโครงสร้างและระบบการบริหารงานของรัฐและแผนกำลังคนภาครัฐให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายใหม่ ๆ โดยต้องดำเนินการให้เหมาะสมกับภารกิจของหน่วยงานภาครัฐแต่ละหน่วยงานที่แตกต่างกันไป ซึ่งเป็นไปตามแผนการปฏิรูปประเทศด้านการบริหารราชการแผ่นดินในประเด็นการปฏิรูปที่ 3: โครงสร้างภาครัฐ กะทัดรัด ปรับตัวได้เร็ว และระบบงานมีผลสัมฤทธิ์สูงที่ได้มีการนำผลการศึกษาและข้อเสนอแนะจากรายงานของสภาปฏิรูปแห่งชาติและสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศมาใช้ประกอบ และยังมีผลสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ที่มุ่งให้ภาครัฐมีความทันสมัย โดยเน้นให้องค์กรภาครัฐมีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับบริบทการพัฒนาประเทศ สามารถยุบเลิก ปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์กร กฎระเบียบได้ตามสถานการณ์ (พิรุณวรรณ กิตติคุณ, 2562: 2-4)

ดังนั้น การจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม จึงเป็นการปฏิรูประบบราชการอย่างเป็นรูปธรรมตั้งแต่ระดับนโยบายไปจนถึงระดับปฏิบัติ เป็นกระทรวงต้นแบบของกระทรวงรูปแบบใหม่ ที่มีการเชื่อมโยงภารกิจทำหน้าที่ของฝ่ายกำหนดนโยบาย การประสานและสนับสนุน ด้านการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ พัฒนางานวิจัย สร้างสรรค์นวัตกรรม เพื่อการแข่งขันในเชิงธุรกิจ ควบคู่ไปกับการ

พัฒนาคน เพื่อให้ประเทศไทย สามารถก้าวสู่ศตวรรษที่ 21 ตอบสนองต่อยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และเป็นไปตามนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งจะส่งผลให้อุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรมสร้างผลกระทบในทางบวกต่อเศรษฐกิจและสังคม ขจัดปัญหาความยากจนในระดับพื้นที่ เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ รวมถึงการพัฒนาคนไทยให้มี ทักษะความรู้ สร้างความมั่นคงทางรายได้ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2557) นอกจากนี้ จะส่งผลให้ งานด้านการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมส่งผลกระทบในทางบวกต่อเศรษฐกิจและสังคมได้อย่าง มีนัยสำคัญทั้งในด้านการแก้ปัญหาความยากจนในระดับพื้นที่ การช่วยเกษตรกรรายย่อย วิสาหกิจชุมชน และ SME ให้สามารถประกอบกิจการที่สามารถแข่งขันได้เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยในตลาดโลก สร้างโอกาสให้คนรุ่นใหม่ประกอบธุรกิจด้านนวัตกรรมจนเกิดเป็นสตาร์ทอัพที่สามารถเติบโตต่อไปได้ รวมไปถึงการพัฒนาคนไทยในศตวรรษที่ 21 ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีทักษะความรู้ที่จะประกอบอาชีพมีความ มั่นคงทางรายได้ซึ่งจะนำไปสู่การเป็น Thailand 4.0 ได้ต่อไปในอนาคต (พิรุณวรรณ กิตติคุณ, 2562: 4)

ทั้งนี้ จากการปฏิรูปกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมมีผลสัมฤทธิ์เชิงประจักษ์ ใน 3 ด้าน ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์การปฏิรูปการพัฒนากำลังคนเพื่อความยั่งยืนของเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ มุ่งเน้น การพัฒนากำลังคนให้มีคุณภาพ การพัฒนาบุคลากรให้มีความเชี่ยวชาญและสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการของภาคเศรษฐกิจของประเทศ โดยการปรับทั้งกระบวนการพัฒนา วิธีการ หลักสูตรเรียนการสอน และรูปแบบและกลไกความร่วมมือ รวมทั้งการดำเนินงานที่ยืดหยุ่นสอดคล้องความต้องการของผู้เรียน เพื่อ ขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศให้แข่งขันได้ในบริบทโลกแห่งอนาคต อาทิ การจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาการ อุดมศึกษา ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการพลิกโฉมระบบอุดมศึกษาไทย ในการสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนา ความเป็นเลิศของสถาบันอุดมศึกษา และการผลิตกำลังคนระดับสูงเฉพาะทาง สร้างแรงจูงใจให้มหาวิทยาลัย พัฒนาและทดลองหลักสูตรใหม่ ๆ ที่แตกต่างจากเดิม โดยเฉพาะหลักสูตรที่เน้นการพัฒนาทักษะตามความ ต้องการของตลาด และตอบโจทย์ประเทศได้มากขึ้น ดำเนินการเชิงบูรณาการร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะกับภาคเอกชน อาทิ อว. ร่วมกับสำนักงานส่งเสริมการลงทุนจัดทำหลักสูตรแซนด์บ็อกซ์ เพื่อผลิต วิศวกรและนักวิทยาศาสตร์ให้ได้มากกว่า 10,000 คน ตามความต้องการของภาคเอกชนที่จะมาลงทุนในเขต เศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก และจะทำหลักสูตรที่ตอบโจทย์ความต้องการของโลกยุคใหม่ (กระทรวงการ อุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2565: 4-5)

2. ผลสัมฤทธิ์การปฏิรูปและยกระดับโครงสร้างพื้นฐานและระบบนิเวศด้านวิทยาศาสตร์ วิจัยและ นวัตกรรมเพื่ออนาคตที่ยั่งยืน มุ่งเน้นสู่การพัฒนาเทคโนโลยีและผู้ประกอบการธุรกิจสัญชาติไทย การสร้าง ระบบนิเวศที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาทั้งกองทุนส่งเสริมการพัฒนาวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม หน่วย บริหารและจัดการทุนเฉพาะด้านขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติที่รวดเร็ว การสร้างความร่วมมือด้านอวกาศ

การจัดการสถาบันเรียนรู้ที่เชื่อมโยงมิติต่าง ๆ ควบคู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2565: 20-21)

3. ผลสัมฤทธิ์การปฏิรูปการปฏิรูปการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและการพัฒนาประเทศในทุกมิติ การปฏิรูปเพื่อเชื่อมโยงการอุดมศึกษากับการสร้างนวัตกรรม ส่งเสริมสร้างสรรค์สังคม สนับสนุนการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ ให้ทุนวิจัยแก่ภาคเอกชน ที่จะร่วมขับเคลื่อนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำเศรษฐกิจฐานราก เร่งสร้างอุตสาหกรรมฐานความรู้ไทย ยกย่องวิสาหกิจทุกระดับให้มีรายได้สูง และประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี รวมทั้งการพัฒนากลไกการประสานงานเชิงพื้นที่ สำหรับสนับสนุนการพัฒนาประเทศในทุกมิติสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วอย่างยั่งยืน (กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2565: 42-43)

ดังนั้น ความสัมพันธ์ของการปฏิรูประบบราชการไทยกับการพัฒนาประเทศไทย 4.0 กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) จึงมีลักษณะเชื่อมโยงองค์ความรู้และการพัฒนากำลังคนในมหาวิทยาลัยกับหน่วยงานวิจัยและนวัตกรรม เพื่อนำไปสู่การตอบสนองการพัฒนาประเทศ ภายใต้นโยบายการพัฒนาประเทศไทย 4.0 ถือว่าเป็นการปฏิรูปครั้งสำคัญของรัฐบาลและจะทำให้เห็นถึงอนาคตของประเทศอย่างแท้จริง

บทวิเคราะห์เกี่ยวกับปัจจัยแห่งความสำเร็จ และประเด็นท้าทายสำหรับการปฏิรูประบบราชการกับการพัฒนาประเทศไทย 4.0 กรณีการจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เป็นผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิรูประบบราชการเพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาประเทศไทย 4.0 (Thailand 4.0) โดยเป็นการเชื่อมโยงองค์ความรู้และการพัฒนากำลังคนในมหาวิทยาลัยกับหน่วยงานวิจัยและนวัตกรรม เพื่อนำไปสู่การตอบโจทย์ประเทศ โดยการรวบรวมกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยอยู่ใต้กระทรวงเดียวกัน ซึ่งถือว่าการปฏิรูปครั้งสำคัญของรัฐบาล ดังนั้น ปัจจัยแห่งความสำเร็จประการแรกมาจากการผลักดันจากภาครัฐที่จะสร้างหน่วยงานขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ในการตอบสนองนโยบายการพัฒนาประเทศของรัฐบาล อันได้แก่ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และนโยบายประเทศไทย 4.0 ดังสาระสำคัญของการจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษา ฯ คือ การให้ความสำคัญกับการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ควบคู่กับการพัฒนาคนที่มีคุณภาพ เพิ่มความสามารถด้านการแข่งขันของประเทศ เตรียมความพร้อมเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ตอบสนองต่อยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และนโยบายไทยแลนด์ 4.0 (Kobkaew, J., 2019)

สำหรับปัจจัยแห่งความสำเร็จประการต่อมา ได้แก่ ความคุ้มค่าของการปฏิรูประบบราชการ ในกรณีของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมนั้น พบว่า กระทรวงใหม่นี้ไม่ใช่อายุบกระทรวง แต่

เป็นลักษณะการควรวรรณหน่วยงานต่าง ๆ เข้าไว้ในกระทรวงเดียวกัน เพื่อให้สามารถกำหนดทิศทางการวิจัยและเกิดการบูรณาการการทำงานร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ในการวิจัยและการเตรียมคนไทยสู่ศตวรรษที่ 21 ซึ่งเท่ากับว่าภารกิจหลักของกระทรวงนี้มีลักษณะเป็นการยกระดับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาโดยตรง ทั้งในด้านการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาและนำองค์ความรู้จากอาจารย์และนักวิจัยไปสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สังคมชุมชน โดยเน้นการตอบโจทย์การพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ทั้งยังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อรูปแบบการทำงานและการบริหารงานของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ จะต้องเปลี่ยนแปลงไป มุ่งเน้นการทำงานตามเป้าหมาย และกำหนดตัววัดผลหรือผลสัมฤทธิ์ที่สำคัญ และความคุ้มค่าของการปฏิรูปในการจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมอีกประการหนึ่ง ก็คือ การใช้งบประมาณการวิจัยในระดับอุดมศึกษา โดยมุ่งเน้นงานวิจัยที่ตอบโจทย์การพัฒนาประเทศและพื้นที่หรือชุมชนมากขึ้น ทั้งนี้ แนวคิดหลักในการจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษา จะเป็นกระทรวงเล็กที่มีความคล่องตัว สนับสนุนส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยทำงานได้ประสบความสำเร็จ มีความอิสระในการบริหารจัดการมากขึ้น ขณะเดียวกัน กระทรวงการอุดมศึกษา ฯ จะทำหน้าที่เชื่อมโยงมหาวิทยาลัยเพื่อตอบโจทย์ยุทธศาสตร์ชาติซึ่งรัฐบาลได้มีการกำหนดแผนและยุทธศาสตร์ชัดเจน และนโยบายประเทศไทย 4.0 เพื่อให้ประเทศหลุดพ้นกับดักรายได้ปานกลาง เชื่อมโยงกับกระทรวงต่าง ๆ ภาคเอกชน อุตสาหกรรม และประชาชน นอกจากนี้ มีหน้าที่สนับสนุนให้มหาวิทยาลัย สร้างงานวิจัย สร้างนวัตกรรมเพื่อประโยชน์เองในประเทศ เป็นการพึ่งพาตนเองและลดการนำเข้า ตลอดจนมีหน้าที่ประสานงานจัดงบประมาณ ซึ่งมหาวิทยาลัยต้องตอบโจทย์การทำงานตามยุทธศาสตร์ชาติและความต้องการของพื้นที่ด้วย (อาณะกร กระจำนงวิทย์, ม.ป.ป.: 3)

ส่วนประเด็นท้าทายสำหรับการปฏิรูประบบราชการ ในกรณีของการจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ได้แก่ การเตรียมการรองรับภารกิจงานใหม่ โดยเฉพาะในเรื่องการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนงาน และงบประมาณของหน่วยงานภายในสังกัดกระทรวง ฯ สถาบันการศึกษา และหน่วยงานในระบบวิจัยและนวัตกรรมของประเทศ กล่าวคือ การสร้างระบบงานอย่างมีเอกภาพระหว่างอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรม การพัฒนาบุคลากรภาคการอุดมศึกษา บูรณาการผลงานวิจัยและองค์ความรู้ไปสู่ผู้ใช้ประโยชน์จัดสรรทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรมให้มีประสิทธิภาพ คุ้มค่าและไม่ซ้ำซ้อน สามารถพัฒนาและแก้ไขปัญหาของสังคมและประเทศอย่างยั่งยืน (นารีลักษณ์ ศิริวรรณ, 2562) และประเด็นท้าทายอีกประการหนึ่ง คือ สถาบันอุดมศึกษาต้องปฏิรูประบบการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ให้มีเป้าหมายที่ชัดเจน ใช้หลักธรรมาภิบาล มีระบบประกันคุณภาพ การจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมของบุคลากรและการทำงานแบบร่วมมือกับหน่วยงานอื่นในการจัดการศึกษา เพื่อให้เกิดภาคีสถาบันอุดมศึกษา (University Consortium) ทั้งการร่วมสร้างสรรค์ทางความคิด (co-creation) และความร่วมมือ (collaboration) ลดความซ้ำซ้อนของการใช้ทรัพยากรประเภทต่าง ๆ เพิ่มกลไกการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทั้งทางตรงและทางอ้อม อีกทั้งเปิดโอกาสในการเรียนรู้ทุกช่วงวัย การปรับการ

เรียนการสอนเพื่อรองรับการสร้างผู้ประกอบการ และการผลิตและพัฒนากำลังคนคุณภาพ (สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2563: 11) เพื่อนำไปสู่การสร้างพื้นฐานที่เข้มแข็งของประเทศและประชาชนพร้อมที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศก้าวสู่ประเทศไทย 4.0 (Thailand 4.0) ได้อย่างสมบูรณ์

ทั้งนี้ จากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการปฏิรูประบบราชการเพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศไทยดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในวงการศึกษา โดยการจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมนั้นมีการถือหลักอยู่สองประการ ได้แก่ การเตรียมคนไทยสู่ศตวรรษที่ 21 และการนำองค์ความรู้และนวัตกรรมไปพัฒนาประเทศ ซึ่งจะเป็นดำเนินภารกิจนำคนไทยก้าวเข้าสู่โลกแห่งนวัตกรรมในอนาคตต่อไป

บทสรุป

จากกระบวนการพัฒนาประเทศไทยภายใต้ “ประเทศไทย 4.0” ของรัฐบาล ซึ่งเป็นนโยบายที่วางรากฐานการพัฒนาประเทศในระยะยาว โดยเป็นรูปแบบที่มีการผลักดันการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจ การปฏิรูปการวิจัยและการพัฒนา และการปฏิรูปการศึกษาไปพร้อมกัน ได้นำมาสู่การจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม อันเป็นผลมาจากการปฏิรูประบบราชการในด้านโครงสร้างของระบบราชการ เพราะเป็นการปรับโครงสร้างองค์กรและบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ และเป็นการสร้างฐานความเข้มแข็งให้กับระบบการศึกษา ทั้งอุดมศึกษา การวิจัย และการประกอบการฐานนวัตกรรมให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็นการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐที่มุ่งให้ภาครัฐมีความทันสมัย โดยเน้นให้องค์การภาครัฐมีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับบริบทการพัฒนาประเทศ ดังนั้น การจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมในครั้งนี้ จึงถือว่าการปฏิรูประบบราชการที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม เพราะจะเชื่อมโยงระหว่างการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ตั้งแต่ระดับนโยบายไปถึงระดับปฏิบัติการ และจะส่งผลให้งานด้านการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศเพื่อนำไปสู่ประเทศไทย 4.0 ได้อย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมประชาสัมพันธ์. (2559). *ประเทศไทย 4.0. จดหมายข่าวรัฐบาลเพื่อประชาชน ฉบับประชาชน 2*. [Online]
http://www.prd.go.th/download/article/article_20160513085559.pdf [16 ตุลาคม 2565]
- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2557). *ความเป็นมากระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม*. [Online]<https://www.mhesi.go.th/> [16 ตุลาคม 2565]
- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2565). *3 ปี อว. กับความสำเร็จการปฏิรูปการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมของประเทศ*. [Online]
<https://www.ops.go.th/th/data-store/archive-documents/item/6528-3> [16 ตุลาคม 2565]
- ทิพาดี เมฆสุวรรณ. (2541). *ปฏิรูปราชการเพื่อความอยู่รอดของไทย การปฏิรูปราชการ ยุทธศาสตร์สำคัญของการเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูประบบราชการ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- นารีนลักษณ์ ศิริวรรณ. (2562). *กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม*. [Online]
<https://library.parliament.go.th/sites/default/files/assets/files/works/academic%20office/radio%20scripts/pdf/2562-09/NALT-radio-script-rr2562-sep1.pdf> [16 ตุลาคม 2565]
- นิรมิข เพียรประเสริฐ. (2560). Smart Classroom: ห้องเรียนในยุค 4.0. *นิตยสาร สสวท*, 45 (208), 40-45.
- พิรุณวรรณ กิตติคุณ. (2562) การปฏิรูประบบราชการ: กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม. *สำนักวิชาการสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร*. [Online]
https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=54291&filename=index [16 ตุลาคม 2565]
- มูลนิธิมั่นพัฒนา. (2561). *ทางรอดของอุดมศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 กับกระทรวงอุดมศึกษา วิจัย และนวัตกรรม*. [Online] [http://www.tsdf.nida.ac.th/th/article/10986/1014-ทางรอดของอุดมศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 กับกระทรวงอุดมศึกษา วิจัย และนวัตกรรม](http://www.tsdf.nida.ac.th/th/article/10986/1014-ทางรอดของอุดมศึกษาไทยในศตวรรษที่21กับกระทรวงอุดมศึกษาวิจัยและนวัตกรรม) [16 ตุลาคม 2565]
- ศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยู่ยยา. (2551). *แนวความคิดและทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์*. เชียงใหม่ : ธนุพริ้นติ้ง.
- สมาน รังสิโยภักษ์. (2552). *การปฏิรูปภาคราชการ: แนวคิดและยุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงาน ก.พ. สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2563). *ประวัติหน่วยงาน*. [Online]
<https://www.ops.go.th/th/aboutus/history> [16 ตุลาคม 2565]
- สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2557). *การจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม*. [Online]
<https://www.ops.go.th/th/aboutus/history> [16 ตุลาคม 2565]

- สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2562). นโยบายและยุทธศาสตร์การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2563 – 2570. [Online]
https://backend.tsri.or.th/files/trf/2/docs/Policy_and_Strategy_of_Thailand_HESI_2563-2570_and_Thailand_SRI_Plan_2563-2565.pdf [16 ตุลาคม 2565]
- สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2560). Thailand 4.0 ขับเคลื่อนอนาคตสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน. วารสารไทยคู่ฟ้า, สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. 11(1), 3-24.
- เสาวลักษณ์ สุขวิรัช. (2554). แนวความคิดและนโยบายในการพัฒนาประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อรอุมา พชรวรภาส. (2547). ความรู้ความเข้าใจและทัศนคติของข้าราชการพลเรือนเกี่ยวกับการปฏิรูประบบราชการ: กรณีศึกษาข้าราชการพลเรือนในเขตกรุงเทพมหานคร. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- อรุณี สันธิติวณิชย์. (2559). รัฐประศาสนศาสตร์ แนวคิดและทฤษฎีสำหรับศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ ฯ: ศักดิ์โสภาคการพิมพ์.
- อาณะกร กระจ่างศิवालย์. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการต่อกรณีการจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. [Online] <https://mmm.ru.ac.th/MMM/IS/vlt13-1/sec1/6014993025.pdf> [16 ตุลาคม 2565]
- Kobkaew, J.. (2019). *Red label ministry Can 'Higher Education, Science, Research and Innovation' really change Thai education?* [Online]
<https://www.salika.co/2019/05/16/ministry-of-higher-education-science-research-and-innovation/> [16 October 2022]
- Albrow, M., (1970). *Bureaucracy (Key Concepts in Political Science)*. Pall Mall: Red Globe Press.